

Voorlopige reactie

### **Cultuur Historische Waardekaart (CHW) Eindhoven**

- Buitengebied ( De groene zoom) – RAAP rapport 3258, *De groene zoom van Eindhoven*
- Relicten van het prestedelijke landschap – RAAP rapport 3398, *Het landschap onder de stad*

### **Opmerking:**

Hoewel gepresenteerd als één geheel vormt het onderzoek en de presentatie geen echte eenheid.

*Dit betekent dat in de reactie op dit rapport: buitengebied en pre-stedelijk qua vorm en inhoud andere accenten aangeven.*

**In het algemeen** moet worden opgemerkt dat – ten gevolge van de corona maatregelen – zowel de presentatie als het onderling overleg te wensen overliet.

Dit wordt natuurlijk versterkt door

- het feit dat bij de eerste presentatie slechts 1 lid van de werkgroep aanwezig kon zijn;
- de presentatie in eerste instantie volledig digitaal was en dat dit door de relatie verhaal en kaarten beperkend werkt op het begrip van de impact van het onderzoek.

De Werkgroep Groen van de Henri van Abbe stichting heeft na de digitale presentatie (week 44) in week 46 drie analoge versies van de Waardekaart ontvangen en ondertussen blijft de reactie datum de eerste dag van week 47, 16 november 2020.

Door deze, deels door de omstandigheden gedicteerde, korte reactietermijn houdt de (Werkgroep Groen van de) Henri van Abbe stichting zich het recht voor om op een later termijn, in overleg met de betrokken ambtenaar/ambtenaren, accenten van deze reactie te wijzigen en waar noodzakelijk details aan te vullen.

De Werkgroep Groen is blij met het feit dat dit onderzoek na een paar jaar resulteert in deze rapportage.

De Werkgroep hoopt en rekent er op dat deze rapportage als start van een gedegen historische waardering van de huidige stad:

- \* Basiscriteria geeft voor de beoordeling van gemeentelijke- en provinciale bestemmingsplannen en plannen van projectontwikkelaars in het algemeen.
- \* Een nieuw feitelijk ijkpunt vormt voor de beoordeling van gemeentelijk beleid met betrekking tot onderhoud ( groen / wegen / parken e.d.). Hierbij moet daar waar mogelijk het cultureel historische worden geaccentueerd en hersteld. Dit zowel bij herbestemming als bij (gemeentelijk) onderhoud in het algemeen.
- \* Een aanzet vormt om een continu programma (menskracht/middelen) op te zetten om dit cultuurhistorisch perspectief verder uit te bouwen en, - niet onbelangrijk -, te bewaken.
- \* In groter verband een uitgangspunt wordt voor hoe de buitenwereld Eindhoven als oude samengesmolten stad (Eindhoven met de omliggende dorpen) zou moeten beoordelen in vergelijking met andere oude (middeleeuwse) steden.

Het moet kunnen, het kan maar de instelling van de stad moet erop gericht zijn.

Uitgangspunt moet natuurlijk zijn dat de gemeenteraad instemt met deze rapporten inclusief alle nader gedetailleerde aanbevelingen.

Het adagium, Brainport zonder verleden moet op onderdelen stevig worden aangepast. Brainport presenteert zich meer en meer als een “uitvinding” van deze eeuw. Brainport behoort zich te presenteren als een vervolg op deze eeuwenoude ontwikkeling.

Eindhoven, een stad met omliggende dorpen, is ontstaan op het snijpunt van twee beken Dommel en Gender waarbij overigens de laatste niet, ook niet als er nieuwe kansen zijn, visueel geëerd wordt. Een stad die zich anno 2020 erop laat voorstaan dat het een designstad is zou zijn eigen vormgevers, *de beken*, waar maar mogelijk moeten eren.

### **Adviezen:**

1. Zorg er – op de lange termijn - met voldoende menskracht en zeker ook voldoende (financiële) middelen voor dat deze visie op de waarden van ontstaansgeschiedenis van onze stad voortgezet wordt.
2. Houdt intern (gemeente) en extern (project)ontwikkelaars aan de richtlijn dat zij zich bij ontwikkeling van plannen - in visie, ontwerp en zeker in de uitvoering - een echte bijdrage leveren aan het versterken van de Cultuur Historische Waarde van de ontstaans- en groeigeschiedenis van deze oude stad.

3. Omdat beken en beekdalen in het algemeen, de basis vormen van deze stad moet, in het ruimtelijk beleid en de uitvoering, daar waar maar mogelijk, het accentueren van beekdalen uitgangspunt zijn bij het beoordelen van plannen.  
Daar waar dit historische aspect benadrukt wordt, bijvoorbeeld door de aanplant van opgaand “broekbos” groen moet dit extra positief benaderd worden.
4. Groen onderhoud moet specifiek gericht zijn op het herstellen/behoud van eerdere groen patronen. Dit betekent dat gaten in een bomenrij/laan hersteld moeten worden. Hierbij moeten “oude” criteria (afstand – boomsoort e.d.) leidend zijn.
5. Bij natuurcompensatie moet het oude patroon, jaren 40 of 50 ( *is een keuze*) leidend zijn.
6. In beide rapporten is er sprake van hiaten/nader onderzoek gewenst. De gemeente moet zeer spoedig dit nader onderzoek met menskracht en middelen faciliteren. Opnieuw (te) lang wachten veroorzaakt op termijn nieuwe niet meer te corrigeren ruimtelijke-ordening hiaten.
7. Draagvlak is essentieel voor het uitdragen van het gedachtegoed dat het waarderen van Cultureel Historisch Erfgoed onmisbaar is voor het gevoel van Eindhovenaren, brainport ‘bezoekers’ en toeristen dat Eindhoven, met ommelanden, een eeuwenoude stad is.
8. Educatie/voorlichting in brede zin van het woord is essentieel om dit draagvlak een stabiele basis te bieden en vervolgens te onderhouden.
9. De groene eilanden in de stad zoals bv. Kortonjo; Glorieux; kerkelijke ensembles – kerk/gebedshuis, pastorie, kerkhof/begraafplaats en bijvoorbeeld kloostertuinen, vormen cultureel, historisch en ecologisch essentiële onderdelen van het stadslandschap. Het nader in kaart brengen en basaal waarderen van deze ecologische eilanden is meer dan ooit noodzakelijk. Het zijn in hoge mate deze parels en de groene relictten van het oude landschap die de basis vormen voor de ecologische verbindingzones. Om over de voordelen van stikstofopslag, klimaatreducering, verkoeling e.d. nog te zwijgen.
10. Er is een groot verschil in beschrijving, zeker op detailniveau, van beide rapportages. Het is voor het totaalbeeld essentieel dat “het landschap onder de stad” met spoed nader uitgewerkt wordt.
11. Dubbelwaardering is essentieel maar kleine relictten moeten benadrukt worden omdat zij beter als wat dan ook de cultuurhistorische waarde van wat er was visueel kunnen maken.
12. Zeer snel zal er actie moeten worden ondernomen om met getuigen van het eerste uur helderheid te scheppen in vragen als: Hoe was het toen.  
Als voorbeeld: Waarom zijn er loopgraven op de Stratumse heide? Nu kan het nog. Elk jaar dat gewacht wordt om deze vragen via orale geschiedenis helder te krijgen verminderd, zeker met zaken die voor de tweede wereldoorlog ontstonden, het aantal nog levende 1<sup>e</sup> graad ‘ooggetuigen’ neemt met het jaar af.

Los van deze directe adviezen geeft de Werkgroep separaat enkele suggesties hoe via voorlichting en educatie bij de burgers draagvlak versterkt kan worden. Met de inbreng van de inwoners kunnen gaten en vragen in het onderzoek worden aangevuld c.q. opgelost.

De Werkgroep Groen zal in ieder geval de in deze en vervolg rapportages aangestipte cultureel Historische Waarden waar mogelijk als feitelijke onderbouwing gebruiken in zijn adviezen met betrekking tot ontwerp bestemmingsplannen en andere ontwikkelingsplannen van de stad.

namens de Werkgroep Groen van de Henri van Abbe stichting  
14-november 2020  
Cis van der Vleuten, voorzitter.

Bijlage: concreet voorgestelde acties als voorbeeld om de CHW-kaart ‘levend’ te maken.

## **Concreet voorgestelde vervolg acties** **als voorbeelden om de CHW-kaart 'levend' te maken.**

*bijlage bij de voorlopige reactie op de CHW-Eindhoven, 15 nov 2020*

### **A. Verhalen**

- Is het geen goed verhaal om het ontstaan van het Joods Kerkhof, nu Groenewoudseweg/NS/Strijps, te linken aan problemen van deze tijd.

In 1770/1771 werden op de Woenselse Heide twee joodse mannen beroofd en vermoord.

De rabbijn wilde de mannen op die plek begraven en vroeg daartoe toestemming aan de gemeente Woensel. Deze gaf toestemming, vandaar dat hier nu nog een kerkhof ligt.

*(Verhaal van de joodse beheerder van het kerkhof. In "Leven met de dood" een radioprogramma van Omroep Eindhoven, uitgezonden in de jaren 80.)*

- Wat is de geschiedenis van het Schuttersbosch, Belgische prefab woningen voor de Congo die door de Tweede Wereldoorlog niet op hun bestemming kwamen.

### **B. Orale herinneringen**

- Waarom zijn er loopgraven op de Stratumse Heide,

- Wat waren de precieze plannen van John Bergmans in 1954 bij het ontwerp van 'De Herdgang'

- Wat waren de gevolgen van het afbreken van het lint, Woenselse markt, Woenselsestraat, Vlokhovenseweg richting Son.

Is dit lint, waar mogelijk visueel en/of met opstaand groen te herstellen.

### **C. Maak relictén zichtbaar.**

- De 'laatste' boerderij aan de Heezerweg (319).

- Accentueer de plek waar de Laker de Dommel inliep. Het 'gat' tussen Bleekweg 3 en 5 maakt nu nog zichtbaar dat het daar was. Daar stroomde een laatste restje van de Laker nog en verdween toen in de Dommel. Een ander zichtbaar relict, in de kade waar een gat was is na herstel van de kademuur geheel verdwenen terwijl dit ook in de muur geaccentueerd had kunnen worden.

### **D. Dieptepuzzels**

- Digitaal kan het gemakkelijk maar analoog, letterlijk de diepte in, is visueel zeer effectvol.

Bovenste laag; de kaart van nu 2020, met daarin enkele herkenbare oude elementen.

Een laag daaronder de periode, zeg 2000

Daaronder 1970, 1950, 1920 (100 jaar) en dan met sprongen terug tot in de prehistorie.

### **E. Herstel nu het nog kan**

De energiecentrale van de gemeente Eindhoven NRE, Nachtegaallaan had koelwater nodig.

Dit werd afgetapt van het Eindhovens Kanaal en via een 'kraan' naar de gracht rond Dommelhoef en vandaar doorgeleid naar andere sloten van het Villapark tot het uiteindelijk weer in de Dommel stroomde.

Na het vertrek en de herontwikkeling op het NRE terrein wordt de 'kraan' niet meer bediend.

Mogelijk ontstaan er daardoor water problemen in het Villapark met als gevolg vermindering van de conditie van bomen, beuken zijn erg gevoelig voor waterstand verschillen, maar ook aantasting van funderingen en onderlopende kelders waar dat decennialang niet gebeurde.

Dit vrij unieke Industrieel historisch erfgoed moet snel nader onderzocht worden, een plaats op de CHW-Eindhoven krijgen en dan kan meteen een actie starten in het herstel van dit unieke watersysteem.

### **F. Accentueer bijzondere gebouwen en functies.**

- De marechausseekazernes aan de Sliffertsestraat, de Paradijslaan, Tuinstraat en de bunkerboerderij aan de Putackerweg hebben iets gemeenschappelijks, maak dat kenbaar/zichtbaar.

- De verdwenen spoorwegen kunnen door inrichting opnieuw een herkenbare lijnen in het landschap vormen.

### **G. Meer natuurlijke gradiënten.**

Gebaseerd op dit historisch onderzoek is het op termijn mogelijk om randen van (sport)parken met natuurlijker groen in te richten waarbij deze CHW en de daarbij behorende waardplanten een stabiele basis kan vormen.

### **H. Stop fragmentatie.**

Het lijkt erop of iedere planontwikkelaar, gemeente en/of projectontwikkelaar, een eigen tuintje wil hebben bij zijn eigen ontwikkelingsplan.

De keuze van vorm en planten/bomen wordt meer bepaald door de smaak van de landschapsarchitect dan of het past in het landschap. Aansluiting bij ander groen wordt blijkbaar niet als uitgangspunt gehanteerd.

Beoordeel groenplannen op basis van deze CHW en de aansluiting van het groen in de rest van de wijk omdat het meestal als geheel is ontworpen.

Een typisch voorbeeld van hoe het uit elkaar gerukt wordt is het RK Tivoli ensemble. Heezerweg, Tivolilaan Wirostraat en Rector Baptiststraat. In de jaren 30 als eenheid aangelegd en nu totaal versnipperd. Waarbij het meeste voor altijd verdwenen is en het nieuwe totaal niet aansluit.

### **I. Wandel- en fietsroutes.**

Het jaar 2020 heeft veel inwoners geleerd dat zij hun eigen stad/omgeving te weinig (ver)kenden. Tijdens de Coronawandelingetjes zien mensen dingen en stellen ze zich vragen over hun eigen buurt, wijk en stad.

Nieuwe wandel- en fietsroutes, die handig gelust zijn in het kader van verlenging of verkorting van de routes, kunnen op basis van deze CHW worden gemaakt. Eenmaal gemaakt en gelinkt aan onderwerpen van de CHW zal het draagvlak voor het behoudt en herstel van cultureel historisch erfgoed vergroten.

### **K. Boekje, film, radioprogramma, podcast, spel en/of....**

Deze rapporten zijn een goede basis om een meer inwoners vriendelijke versie te (laten) maken. Dit kan op diverse manieren maar het resultaat moet zo zijn dat inwoners, toeristen en wie dan ook het aangeboden graag tot zich neemt.

Het moet dan wel populair gemaakt worden met herkenbare punten in de stad en goede - voor de leek - bruikbare inzichtelijke kaarten.

Dit alles, zowel analoog als digitaal, zal een bijdrage moeten leveren aan het verhogen van de herkenbaarheid van het eeuwenlange erfgoed dat in en rondom de stad nog steeds deels zichtbaar is.

Naast het maken is de verspreiding van het materiaal essentieel om iedereen te bereiken. Hierbij moet niet alleen gebruik worden gemaakt van digitaal materiaal maar zeker ook van analoge middelen. Middelen die verkrijgbaar zijn op veel plekken, te raadplegen zijn in de bibliotheek en beschikbaar zijn voor scholen, verenigingen en.....

### **Kortom.**

Met deze paar voorbeelden wordt aangegeven dat het echte werk pas begint.

Natuurlijk zijn de leden van de Werkgroep Groen van de Henri van Abbe stichting, en naar wij met zekerheid veronderstellen ook de mensen van de andere erfgoed stichtingen, bereid om de waar mogelijk medewerking te verlenen aan een vervolg.

Eindhoven, 15 november 2020

Namens de Werkgroep Groen van de Henri van Abbe stichting.

Cis van der Vleuten, voorzitter.